

De komende jaren gaat er mede dankzij de inspanningen van het Pact op Zuid op Rotterdam Zuid veel veranderen. Ook aan de deelgemeente Charlois gaan die veranderingen niet ongemerkt voorbij. Het Zuidplein en het gebied rondom Ahoy ondergaan een metamorfose, maar ook in de wijken gaat het nodige veranderen. In Pendrecht en Zuidwijk wordt nog steeds volop gebouwd. In andere wijken worden bestaande woningen opgeknapt. Voor kinderen komen er meer scholen en meer speelplekken in de buurt van de school. Startende ondernemers krijgen een steuntje in de rug, dankzij de kanszoneregeling. In Ons Charlois plaatst Pact op Zuid die veranderingen in historisch perspectief en wordt vooruitgeblikt naar de toekomst. Deze editie deel 6: Eric Westerveld over Zuidwijk, waar hij zelf is geboren en opgegroeid.

Zuidwijk, de tuinstad van Van Tijen

Dit is alweer de zesde aflevering in deze serie. In voorgaande artikelen is geschetst hoe het gebied rondom het dorpje Charlois tot ontwikkeling is gekomen, aanvankelijk aarzelend, in de negentiende eeuw sneller, in de twintigste eeuw resulterend in een stedelijk gebied dat tegenwoordig de deelgemeente Charlois omvat. Zuidplein en Ahoy (Ons Charlois 4–2008 en 3–2009) en omgeving gaven Rotterdam-Zuid een eigen hart, waar winkels, infrastructuur en cultuur de schakel vormden tussen de wijken van Rotterdam-Zuid, waaronder de nieuwe tuinsteden die na de oorlog werden gebouwd. In het verhaal over Pendrecht (Ons Charlois 2–2009) is een aantal hoofdlijnen geschetst die ook voor Zuidwijk gelden. Zo was Zuidwijk, evenals Pendrecht en de andere nieuwe wijken ‘op Zuid’, deel van de oplossing voor de woningnood. Die nieuwe wijken zouden tuinsteden moeten worden, ruimtelijk opgezet, met veel groen en met het Zuiderpark als buffer naar het vooroorlogse Rotterdam. De wijkgedachte vormde het uitgangspunt van de stedenbouwkundigen die de tuinsteden ontwierpen. Over deze wijkgedachte zijn boeken vol geschreven, maar het komt er kort gezegd op neer dat bewoners te voet naar de buurtwinkels en andere voorzieningen moeten kunnen gaan; de nieuwe wijk moest overzichtelijk zijn, een knusse plek waar wijkbewoners lekker rustig met hun gezin in fijne woningen bij de kachel zaten, deel zouden nemen aan een actief verenigingsleven en waar de sociale samenhang als vanzelfsprekend sterk moest zijn. In de tuinsteden is daar op verschillende manieren invulling aan gegeven. In Zuidwijk, naar een ontwerp van Willem van Tijen, is deze wijkgedachte bijna tot in perfectie vormgegeven. Zuidwijk werd daarmee een zeer populaire wijk waar zelden een onvertogen woord klonk. Maar Zuidwijk werd vanaf de jaren tachtig geconfronteerd met een neergang en verloedering en moest zich verweren tegen de bedreigingen van de moderne tijd. Dit artikel staat stil bij recente en minder recente ontwikkelingen en de antwoorden die worden gegeven door bestuurders, corporaties, andere professionals in Zuidwijk en bewoners op vragen als: “kan Zuidwijk de toekomst met vertrouwen tegemoet zien?”

Rotterdam likte de wonden van de Tweede Wereldoorlog, toen de architect A.M. Kraayvanger de vraag stelde: “Hoe zal Rotterdam bouwen?” In zijn gelijknamige boekje uit 1946 zet hij zich af tegen de vroegere stad en bepleit hij een stad waar mensen niet alleen wonen en werken, maar zich ook kunnen ontspannen, met meer openbare ruimte en vooral meer groen. Hoewel hij met name refereerde aan het verwoeste centrum, was zijn pleidooi ook actueel voor Rotterdam-Zuid.

*2007 - Nieuwe eengezinswoningen aan de Drakenstein met het Almsteinflat op de achtergrond.
Foto Joop Speulman.*

Daar kon immers volgens de nieuwe inzichten de moderne stad worden gebouwd zonder de belemmeringen van het bestaande. Op de valreep van de jaren veertig, in 1949, kwamen Kraayvanger’s ideeën terug in het Uitbreidingplan Linker Maasoever. Daarin werden de plannen uiteengezet voor de tuinsteden, waaronder Zuidwijk, het Zuiderpark en Zuidplein. Eindelijk, verzuchtten veel Rotterdammers. Want volgens velen duurde het allemaal veel te lang. Waarom niet direct de handen uit de mouwen en gaan bouwen? Het gemeentebestuur legde in Het Rotterdams Jaarboekje 1950 uit waarom: “Hoewel in verband met het nijpend tekort aan woningen de tijdsfactor een zeer belangrijke rol speelt, kan niet worden ontkomen aan het volgen van de normale procedure bij de vaststelling der uitbreidingsplannen, daar hierbij de wettelijke termijnen in acht moeten worden genomen. Daarenboven is een veelvuldig overleg met de Centrale Overheid noodzakelijk ten aanzien van de financiële consequenties der plannen, waarmee eveneens aanzienlijke tijd is gemoeid.”

Lang nadenken

Achteraf is het misschien maar goed dat werd vastgehouden aan de bureaucratische wetmatigheden. Want daardoor hadden de stedenbouwkundigen die de nieuwe Zuidelijke Tuinsteden gingen ontwerpen, meer tijd om hun ontwerp te perfectioneren. Paul van de Laar schrijft in ‘Stad van Formaat’, doelend op Rotterdam-Zuid: “Vermoedelijk is in geen andere stad in Nederland na de oorlog zo diep over de ideale woonwijk nagedacht als in Rotterdam.” Dit diepe en langdurig nadenken over het nieuwe, moderne wonen leidde tot de uitwerking van de wijkgedachte, die in Zuidwijk en de andere tuinsteden op Zuid de leidraad voor de stedenbouwers werd.

In *Ons Charlois* (2–2009) is beschreven hoe Lotte Stam-Beese naar de wijkgedachte Pendrecht ontwierp. Willem van Tijen kreeg dezelfde opdracht voor Zuidwijk. Van Tijen was een interessante figuur, een vernieuwer en een uitgesproken idealist. Zo bouwde hij in Rotterdam de Parklaanflat, de voorloper van de eerste echte galerijflat in Nederland, de Bergpolderflat. Later zouden er vele flats volgen, waaronder de bekende Zuidpleinflat en de vele flats die in enkele buurten van Zuidwijk het beeld zouden bepalen: ruim de helft van de woningen zijn portiekgalerijwoningen. Door zijn vernieuwende ideeën wordt hij tegenwoordig beschouwd als een van de grondleggers van de sociale woningbouw en ‘vader van Zuidwijk’. Het plantsoen op de hoek van de Slinge en de Langenhorst werd in 1998 naar hem vernoemd. In 2006 werd daar het Van Tijenmonument onthuld dat de Rotterdamse kunstenaar Ad Schouten in opdracht van woningcorporatie Vestia Rotterdam Zuid, eigenaar van 80% van de woningen in Zuidwijk, had gemaakt.

1978 - Bloemen voor de nieuwe bewoners van de Horstenbuurt.

Acht buurtjes

Dat er zoveel flats en portiekwoningen werden gebouwd in Zuidwijk, was overigens niet helemaal Van Tijens opzet. Door de eerder genoemde financiële beperkingen konden er minder eengezinswoningen worden gebouwd dan Van Tijen eerst van plan was. Daarvoor in de plaats koos hij voor meer portiekwoningen en, in de Horstenbuurt, de duplexwoningen. Van Tijen verdeelde Zuidwijk over acht buurten: de Horsten, Burgen, Steinen, Velden, Kampen, Lo's, Hoeken en tot slot de Mare's en Rode's. Elk buurtje kreeg, volgens de wijkgedachte, een eigen identiteit, met voorzieningen en winkels en een duidelijke begrenzing van randbebouwing en groenstroken. De buurten werden verbonden door winkelstraat de Slinge. Een opzet die tot op de dag van vandaag prima voldoet.

Zuidwijk werd een echte migrantenwijk, althans volgens toenmalige normen. De bewoners kwamen niet alleen van Zuid en van het centrum van Rotterdam, maar ook uit Brabant, Zeeland, zelfs uit Groningen en Friesland. Van Tijen voorzag dat deze instroom uit alle windrichtingen een sociale opgave met zich mee bracht. Hoe maak je een samenleving van meerdere culturen? Want die bourgondische Brabanders waren een ander slag dan de stugge Friezen en de recht-voorzijn-raap Rotterdammers. De idealist Van Tijen bepaalde dat iedereen verplicht lid moest worden van de huurdersvereniging Zuidwijk, later de Zuidwijkse Gemeenschap.

Van daaruit en vanuit het lokale verenigingsleven zou de sociale samenhang vanzelf groeien en zou een hechte samenleving ontstaan. Naar huidige maatstaven was het een betuttelende maatregel, maar het heeft er beslist toe bijgedragen dat Zuidwijk een hechte, tevreden gemeenschap werd waar de bewoners gelukkig waren met hun huisje en hun wijk.

De Slinge in Zuidwijk met de R.K. Kerk.
© Uitgeverij H.A. Voet.

Het Zuidwijkgevoel

In de jaren vijftig en zestig stroomden de buurten vol met de nieuwe bewoners. Ze genoten van het groen, kinderen speelden en voetballen op de grasveldjes tussen de flats. Moeders deden de boodschappen in het winkelstraatje in hun buurt zoals de Asterlo, de Keyenburg en de Schere. Vanuit alle buurten kwamen de moeders naar de Slinge, waar allerlei soorten winkels waren gevestigd. Ze kwamen voor De Gruyter, waar de versgemalen koffie op straat was te ruiken. Hun kinderen trokken ze mee naar Jamin, op de hoek met de Meyenhage. De spaarcentjes werden naar de Rijkspostspaarbank gebracht. Het leven was ordelijk, aangenaam en harmonieus. Op zaterdag en zondag trokken de jongens en mannen hun voetbalkleding aan. Het waren goede tijden voor de amateurvoetbalclubs zoals de Musschen, Coal en Zwart-Wit '28 die in de hoogste klassen van het amateurvoetbal acteerden. De wedstrijden van de Zuidwijkse eerste elftallen werden wekelijks verslagen in het Rotterdamse Nieuwsblad en Het Vrije Volk. Zuidwijkers waren trots op hun verenigingsleven en op hun wijk, zoals Van Tijen het had voorzien.

Wonen in Zuidwijk: gezellig en veilig in de zandbak.

Bewoners spreken nog steeds over het ‘Zuidwijkgevoel’. “Zuidwijk was – en is – een populaire wijk. In 1978 mocht ik er eindelijk gaan wonen”, vertelt Jeanette Philips. “Ik had er vier jaar op moeten wachten. We woonden toen in Feijenoord, bij de Randweg. Toen er een woning vrijkwam in de Horsten, moest ik eerst een ‘bewijs van reinheid’ kunnen overleggen. Ik moest dus aantonen dat ik met mijn gezin een nette, fatsoenlijke huurder zou zijn. Er werd een ambtenaar op ons afgestuurd die onze woning kwam inspecteren. De man zag er uit als een soort André van Duin, inclusief zijn ‘hellempe’. Hij kwam aangetuift op zijn Solex, belde aan en zei in onvervalst Rotterdams: ‘Ik mot kijken offie geen wandbeejgen hep.’ Gelukkig had ik geen wandberen of ander ongedierte, dus kregen wij ons bewijs van reinheid en onze woning in de Horsten. Ik was er zo blij mee! We hadden zelfs een douche.”

Kermis op het Slingeplein. © Cor Klaver.

Weerstand

Jeanette Philips werd al snel actief voor de huurdervereniging de Horsten en voor de Bewonersorganisatie Zuidwijk (BOZ). Al bijna 24 jaar is ze bestuurslid en tegenwoordig treedt ze op als voorzitter ad interim. Eind jaren tachtig was er voor het eerst sprake van onrust in de tuinstad Zuidwijk. Voor de Velden- en de Horstenbuurt werden plannen ont-

vouwd om te renoveren of te slopen en nieuw te bouwen. De bewoners zagen het als bedreigend, maar de opknopbeurt was bedoeld om een verpauperingsspiraal te voorkomen. Philips: “Er was weerstand. Maar toen de nieuwe huizen er eenmaal stonden zeiden de meeste mensen: “de nieuwe huizen zijn toch wel fijn.” Toch zette de neergang door. Philips: “In de loop der jaren zijn veel bewoners vertrokken. Nieuwkomers maakten en maken meestal geen bewuste keus voor Zuidwijk, maar voor een goedkope woning. Daardoor is hun betrokkenheid met de wijk gering. Een grote groep is sociaal-economisch zwak. Sommigen hebben een levensstijl die weerstanden oproept. Zuidwijk is de laatste jaren daarom behoorlijk achteruit gegaan.”

Integrale wijkaanpak

Katja Horeman is gebiedsmanager voor de Zuidelijke Tuinsteden Pendrecht en Zuidwijk. De wijken zijn onderdeel van het Pact op Zuid en van de Wonen, Wijk en Integratie-aanpak, beter bekend als de WWI-wijken of Vogelaarwijken. Ze onderschrijft de analyse van Philips. Horeman: “Door een reeks samenhangende maatregelen op verschillende beleids-terreinen – economie, sociaal, kunst en cultuur, fysiek en veilig – willen we de bedreigingen voor Zuidwijk te lijf gaan en de kansen beter te benutten. Dit doen we in samenwerking met meerdere partijen, waaronder deelgemeente, de stad en woningcorporatie Vestia, eigenaar van 80% van de woningen in Zuidwijk. Ik zal enkele voorbeelden geven. In Zuidwijk worden meer eengezinswoningen gebouwd zodat de bevolkingssamenstelling evenwichter wordt, waardoor een economische en sociale spin-off op gang komt. Winkeliers worden ondersteund, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid. Verder wordt wijkcentrum de Larenkamp opgeknapt en de komende jaren uitgebouwd tot medisch-cultureel centrum, waarbinnen meerdere voorzieningen onder een dak zijn te vinden.

Verder is er een reeks sociale projecten en voorzieningen om bewoners op allerlei manieren te ondersteunen, bijvoorbeeld op het gebied van scholing, werkgelegenheid en zelfredzaamheid. We besteden veel aandacht aan de overlast door jeugd en andere vormen van onveiligheid. In de IWAP 2010 (Integral wijkactieprogramma) staan vele tientallen van dit soort maatregelen beschreven.”

De drukbezochte Larenkamp krijgt de komende jaren een opknopbeurt.

© Cor Vos.

Wereld op Zuid

Een van de resultaten van samenwerking tussen Vestia en de andere partijen is de 'Wereld op Zuid', een initiatief van Vestia. De Wereld op Zuid is een samenwerkingsverband tussen de basisscholen Christophoor en De Toermalijn, Kinder Service Hotels voor kinderdagopvang, tussenschoolse en buitenschoolse opvang, Ellemare (Pameijer) voor kinderen met een verstandelijke beperking en Charlois Welzijn voor de peuterspeelzaal, het schoolmaatschappelijk werk en kinderactiviteiten. De samenwerkende instellingen ruilden hun oude locaties in voor het prachtige, gloednieuwe gebouw aan de Schere. De Wereld op Zuid is in februari opengegaan. Op 8 juni was minister Van der Laan op bezoek. Hij was onder de indruk en zei: "Dit is de mooiste school van heel Nederland." Directeur van de Christoffoor is Peter van Bergen. Hij legt uit: "Binnen de Wereld op Zuid werken de vijf organisaties nauw samen binnen de stichting Wereld op Zuid, maar met behoud van de eigen zelfstandigheid. Met elkaar bieden we een veilige plek voor de kinderen uit de wijk. Ouders kunnen hier al terecht als hun kindertjes nog heel klein zijn.

Een paar jaar later, als de kinderen vier jaar zijn, stromen ze door naar het basisonderwijs. De kinderen hoeven dus niet naar een andere locatie, het voelt lekker vertrouwd. Daardoor zal de overgang van peuterspeelzaal of kinderopvang naar de basisschool soepeler verlopen. Binnen de Wereld op Zuid bieden we de kinderen een volledig dagarrangement aan, waarbij ze van zeven tot zeven uur welkom zijn. Op deze manier proberen we deze jongste bewoners van Zuidwijk de kansen te bieden zich te ontwikkelen tot zelfstandige volwassenen. Het is een hele opgave, want de achterstanden in sommige gezinnen zijn behoorlijk groot. Maar we gaan ervoor, het is een geweldige uitdaging in een prachtig gebouw. We hebben hier een mediatheek en een sporthal, voorzieningen waar we over kunnen beschikken omdat we onze krachten bundelen. In de nabije toekomst zullen we de sporthal verhuren, als de Sporthal Asterlo in 2010 wordt gesloopt. Op deze manier willen we uitgroeien tot een centrum in de wijk, waar kinderen opgroeien tot wereldburgers en waar hun ouders met elkaar in contact komen."

Toekomstverwachting

Wethouder Hamit Karakus ziet de Wereld op Zuid als een mooi en typerend voorbeeld van vernieuwing en de investeringen die in Zuidwijk worden gedaan.

Karakus: "Zuidwijk is een fraaie, groene en rustige woonwijk. Het heeft een prettige geborgenheid die bijna dorps aandoet. Dat koesteren we, waarbij we overigens ook aandacht houden voor die dingen die (nog) niet goed lopen in de wijk. Daar zetten wij als gemeente op in, samen met de partners binnen Pact op Zuid. Vestia speelt hierin een centrale rol. Daarom ben ik onder andere heel tevreden met het initiatief van Vestia om de 'Wereld op Zuid' te bouwen.

Daarnaast werken we keihard aan het vergroten van de kansen van de bewoners van Zuidwijk. Alleenstaande moeders krijgen ondersteuning, ondernemers worden geholpen en de actieve en betrokken bewoners worden ondersteund. Woningen worden gerenoveerd of nieuw gebouwd, we zetten in op veiligheid en het in stand houden en verbeteren van voorzieningen, zoals ouderenwerk en welzijnswork. Zuidwijk heeft een moeilijke periode doorgemaakt die nog niet helemaal achter de rug is, maar het ergste hebben we gehad. Ik zie de toekomst van Zuidwijk met het volste vertrouwen tegemoet."

2007 - Nieuw vervangt oud in de Horstenbuurt, Zuidwijk.

Kruipend terug naar Zuidwijk

Jeanette Philips verwoordt haar toekomstverwachting op een andere manier: "Zoals het vroeger was, wordt het nooit meer. Waar we voor moeten zorgen is dat de mensen die hier graag willen blijven, hier ook daadwerkelijk blijven wonen. Deze groep mensen snappen het Zuidwijkgevoel, zij zijn het cement van Zuidwijk. Daarom is het goed dat er door de nieuwbouw van 55+ woningen en eengezinswoningen meer keus is. Zuidwijk is en blijft een schitterende wijk waar het nu al een stuk beter is dan enkele jaren geleden. Dat geeft vertrouwen. Daarom zal ik hier nooit weggaan. Zuidwijk is mijn wijk, ik blijf hier". En tegen die mensen die overwegen te verhuizen wil ik zeggen: "Als er een probleem is in uw leefomgeving, kom dan langs bij de bewonersorganisatie. Praat erover. Maar verhuis niet. U krijgt er spijt van. Over tien jaar wilt u kruipend terug naar het mooie, rustige en groene Zuidwijk."

